

18/10/2015

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝΑΣ

Η ταινία αναφέρεται σ' ένα ιστορικό πρόσωπο, σ' έναν ποιητή, που έχει κατορθώσει ακόμα και στον καιρό του, όσο ζει δηλαδή, να είναι γνωστός σ' όλο τον κόσμο.

Ένα πρόσωπο που έχει γίνει ένας παγκόσμιος μύθος, χάρη στους οραματισμούς του, την δύναμη της σκέψης και της ονειροπόλησης του, σε μια εποχή που κυριαρχούν οι ιδέες : ο ιδεαλισμός, ο ρομαντισμός το όραμα της παγκόσμιας επανάστασης για την ελευθερία.

Δεν πρόκειται όμως για το ιστορικό πρόσωπο μόνο, αλλά και για τη δυναμική των επιμέρους κόσμων που συγκρούονται: της Δύσης και της Ανατολής.

Η ταινία εστιάζει περισσότερο στα πρόσωπα που ανήκουν στο Δυτικό κόσμο, συναθροισμένα σ' αυτή την μικρή γωνιά της γης, που γι' αυτούς ανήκει στην Ανατολή και που αρχικά ξεκίνησαν με το κοινό όραμα της συνεισφοράς στην Ελληνική επανάσταση.

Τοποθετείται σ' ένα σταυροδρόμι ένα χώρο που οι διάφορες δυνάμεις αντιπαρατίθενται για να συγκρουσθούν : ο πόλεμος.

Όμως η αίσθηση που έχω από την ταινία είναι σαν να συμβαίνουν όλα σ' έναν εσωτερικό χώρο, ακόμα και τα εξωτερικά γυρίσματα σαν να είναι μέρος μιας φαντασίωσης. Σαν να απεικονίζονται οι δυνάμεις μιας σύγκρουσης εσωτερικής, ανάμεσα σε πρόσωπα, σε είδωλα προσώπων, σε πλευρές προσώπων. Δηλαδή σε διαφορετικά μέρη των ίδιων των προσώπων.

Ο σκηνοθέτης, είναι ένας δημιουργός με την κυριολεξία της λέξης, ένας πλάστης εικόνων, και σ' αυτό - εγώ τουλάχιστον- του οφείλω πολλά.

Φτιάχνει κάθε εικόνα από την αρχή, με τα πιο πρωτόγονα υλικά.

Έτσι από την πρώτη σκηνή του έργου έχουμε την λάσπη και την καταχνιά.

Το νερό πάνω στο οποίο πλέει η μεγάλη σχεδία, την κίνηση των ερετών, που μπήγουν τους πασσάλους - κουπιά- στην λάσπη, το άλογο, την καμπάνα, την συνοδεία του Μπάϋρον και κυρίως τους ήχους και την μουσική. Οι πυροβολισμοί, ο νεκρός και το μοιρολόι που σμίγει με την γκάϊντα της Σκωτσέζικης παράδοσης- καταγωγή από την μητέρα του ποιητή-, σταυροδρόμι, διασταύρωση πολλαπλών κόσμων.

Η εικόνα εισάγει τον θεατή στην πολύ συγκεκριμένη όψη που ο σκηνοθέτης θέλει να δώσει. Δεν είναι η αναπαράσταση ενός ιστορικού γεγονότος ή ενός ιστορικού προσώπου. Είναι μια εικόνα φτιαγμένη από αισθητηριακά στοιχεία, δηλαδή από στοιχεία μη αναπαραστάσιμα που εμφανίζονται αυτούσια από το ασυνείδητο.

Απ' αυτό ακριβώς έλκει η εικόνα την τεράστια δύναμη της.

Οι ήχοι, οι παφλασμοί, οι ψίθυροι μαζί με την μουσική διαστέλλουν την οπτική εικόνα και καθηλώνουν τον θεατή.

Αν στην πρώτη εικόνα μπορούμε να κρατήσουμε ένα κυρίαρχο στοιχείο, εγώ θα έλεγα την λάσπη.

Στην δεύτερη κ'όλας σκηνή το αντικείμενο που θεμελιώνει το επεισόδιο, συμπυκνώνει δηλαδή τα τεκταινόμενα, είναι ο καθρέφτης. Αυτό μας δίνει ένα

μέτρο, όσων θα παραχθούν εφεξής: Αντανακλάσεις, είδωλα, αναδιπλασιασμοί, αντικατοπτρισμοί.

Ο ίδιος ο Μπάϋρον είναι ένα είδωλο. Είδωλο παγκοσμίου θαυμασμού.

Εδώ στην ταινία, γίνεται ένα είδωλο φρίκης μπροστά στην παραμόρφωση του χρόνου, μέσα από τα είδωλα, τις παρουσίες, τα φαντάσματα.

Και το εύλογο ερώτημα "ποιος είμαι";

Ο στρατηγός των Ελλήνων;, το καλύτερο μισό της Αυγούστας;, ο άνθρωπος που νοσταλγεί τον τόπο του; ο ιδεολόγος που περιμένει να γίνει η Ελλάδα αυτό που ο ίδιος έχει εμπνευστεί; -ένας παγκόσμιος μύθος-, ή το αρρωστημένο σώμα;, ο κουτσός;, ή όμορφος ευγενής που με το κύρος του θα οδηγήσει τους διαιρεμένους Έλληνες στην νίκη;.

Στην κατασκευή της αφήγησης με εντυπωσιάζει η αντίφαση ανάμεσα στην λιτότητα της εικόνας και της υπερβολής στη δραματουργική απόδοση και κίνηση των ηθοποιών, καθώς και ο αποφθεγματικός χαρακτήρας των διαλόγων. Η αίσθηση που μου δημιουργείται είναι σα να συμβαίνει κάτι ψευδές, ή κάτι που διαφεύδεται.

Ο σκηνοθέτης, υποθέτω, ότι θέλει να αποδώσει την ακραία έκφραση του πάθους στα πρόσωπα των ηρώων του, με συσπάσεις που φτάνουν στην παραμόρφωση τους. Φαντάζομαι ότι θέλει να αποδώσει το πυρετώδες βλέμμα του ήρωα, αλλά και πέρα απ' αυτό την απόγνωση που θυμίζει το βλέμμα της απόγνωσης στους πίνακες του Goya.

Είναι η απόγνωση μπροστά στην απομάκρυνση και την απώλεια ενός σημαντικού αντικείμενου. Το αντικείμενο χάνεται, δεν μπορώ να κάνω τίποτα, το βλέπω να απομακρύνεται δεν μπορώ να το πιάσω. Αντικείμενο μπορεί να είναι ένα πρόσωπο, μια ιδέα, μια λειτουργία .

Αν αυτή την κατάσταση την μεταφέρουμε μπροστά στον καθρέφτη, τότε μιλάμε για την απώλεια του "παρόμοιου". Βρισκόμαστε στο βίωμα του μελαγχολικού, στο διάλογο της μελαγχολίας.

Ο σκηνοθέτης βάζει υπότιτλο στο έργο του «Η μπαλάντα για ένα Δαίμονα». Ως προς το Δαίμονα λοιπόν, ας το πάρουμε απ' την αρχή.

Ο Κούνδουρος μας αποκαλύπτει έναν άνθρωπο που έχει πάρει τελικά την μοίρα του στα χέρια του. Όχι συνειδητά από την αρχή ίσως. Όχι χωρίς βάσανο. «..σου αρέσει να βασανίζεσαι..» του λέει η "διπλή του" Αυγούστα. Θα αναζητήσει τον πόνο ακόμα και τον φόβο. «..κάνε με να φοβηθώ..»

λέει ο Μπάϋρον στη μάγισσα. Βρίσκεται όμως κυρίως σε μία απογοήτευση διαρκή που η ταινία αποδίδει πολύ καθαρά. Έναν χρόνο αναμονής που κυλάει αργά απελπίζοντας τους πάντες.

Πρόκειται για ένα χρόνο νεκρό που δεν γονιμοποιεί σχέσεις. Αντιθέτως τις διαλύει.

Ο Μπάϋρον επιλέγει ελεύθερα τον θάνατο, αποσύροντας βαθμιαία τις λιβιδινικές του επενδύσεις. (Η παρουσία των γυναικών, ο λόγος που γίνεται για τις γυναίκες είναι ενδεικτικός).

Ηθικά, ο επαναστάτης που θυσιάζεται, προκαλεί θαυμασμό με το θάρρος του. Ας έχουμε άλλωστε πάντα στον νου μας την εποχή.

Ψυχαναλυτικά όμως πρόκειται για ένα σφάλμα "ναρκισσιστικό".

Αποσεξουαλικοποιώντας τις σχέσεις του ο άνθρωπος, αρνείται την αδυναμία του και την εξάρτησή του και η εκλογικευμένη εκδοχή του πετρωμένου του, συμβάλλει

στην αύξηση της εκτίμησης στον εαυτόν του, με την ενίσχυση της κατασκευής του μύθου της αθανασίας του.

Κατά τούτο λοιπόν ο Μπάϋρον, του Κούνδουρου πάντα, είναι Δαίμων.

Στην Ομηρική της εκδοχή άλλωστε, η λέξη Δαίμων αναφέρεται σ' αυτόν που προΐσταται στην μοιρασιά, στο τέλος της οποίας ο καθένας αποκτά το μερίδιο του, την μοίρα του.

Σε μία άλλη εκδοχή περισσότερο γνωστή, ο Δαίμων είναι ένα πρόσωπο που "κατοικεί" μέσα σ' έναν άνθρωπο.

Και το εσωτερικό πρόσωπο κατοικεί σ' έναν άνθρωπο χωρίς να το ξέρει ο ίδιος και καθοδηγεί τις πράξεις του, τα βήματά του, ανεξάρτητα από την θέλησή του.

Ίσως αυτή η εκδοχή να είναι πιο κοντά στη σκέψη του σκηνοθέτη, που έχει κύριο μέλημα του την απεικόνιση.

Έτσι η Αυγούστα μπορεί να είναι ένας από τους Δαίμονες που ο Μπάϋρον επικαλείται ή που εμφανίζεται απρόσμενα από τον ίδιο και εδώ οι εκδοχές είναι πολλές: Η πραγματική δίδυμη αδελφή αιμομικτικό αντικείμενο.

Ο σύνδεσμος με την οικογένεια ή μια ισχυρή φαντασίωση, πεποίθηση ή ιδέα που στηρίζεται σ' ένα διαδεδομένο μύθο της εποχής: το μύθο της αδελφής ψυχής ή ακόμα το αποτέλεσμα της κατασκευής ενός διδύμου, προϊόν βαθιάς παλινδρόμησης.

Σ' αυτό το σημείο, θα ήθελα να σταθούμε στη λέξη φαντασίωση, που μόλις ανέφερα, καθώς νομίζω ότι η λέξη που ταιριάζει περισσότερο σ' αυτά που περιγράφω, είναι ότι ο ήρωας συναρπάζεται (fascinated). Κι' αυτό γιατί δεν είναι ο ενεργός παραγωγός των φαντασιώσεών του και δεν είναι σε θέση να τις διαχωρίσει καθαρά από την πραγματικότητα. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε μια έκπτωση αυτής καθαυτής της λειτουργίας της φαντασίας, εφόσον δεν τείνει προς την ευχαρίστηση αφού δεν είναι λιβιδινικά επενδεδυμένη.

Οι όψεις, είδωλα αντικατοπτρισμού φανερώνουν την ασάθεια της ταυτότητας του Μπάϋρον, αποτέλεσμα μιας ευαίσθητης ψυχικής οργάνωσης, που τρέχοντας πίσω από τα ιδεώδη, πληρώνει το κόστος της μετατροπής των ιδεωδών αυτών σε φαντάσματα, που κατακερματίζουν ακόμα περισσότερο την ταυτότητά του.

Ίσως ο πραγματικός πόλεμος η εσωτερική σύγκρουση του Μπάϋρον να είναι η σύγκρουση του με οτιδήποτε αποτελεί όριο.

Συνοψίζοντας στο ερώτημα "Ποιος είναι τελικά ο Μπάϋρον";

- Είναι ο άνθρωπος που ζει την τελική περίοδο της ζωής του και αναμετρείται με τον θάνατο, που δεν τον ξέρουμε και δεν τον βλέπουμε ποτέ, παρά μέσα από τις παραμορφώσεις του.

Εκείνος δηλαδή που βαθμιαία μπαίνει σ' ένα βίωμα εξαφάνισης. Βλέπει τις "παραουσίες" να εμφανίζονται μία - μία από το πουθενά, να επιστρέφουν και ξανά να χάνονται στο σκοτάδι.

-Ή, ο κυνικός που βλέπει το εγώ του να κομματιάζεται και να παίρνει κάθε φορά άλλη μορφή, καταναλώνοντας συναισθήματα που δεν μπορεί παρά μερικά μόνο να συναισθανθεί. Γιατί το μόνο που ψυχικά μπορεί να κινητοποιήσει είναι διχοτομήσεις.

Δηλαδή ένας ψευδής Μπάϋρον που δεν μπορεί να συνδέσει και να συνθέσει τα διαφορετικά είδωλα του.

- Ή, ο Μπάϋρον της δικής μας φαντασίωσης ο ρομαντικός ποιητής του δυτικού πνεύματος, που μπορεί να γίνει παγκόσμιος, να ξεπεράσει τα υπαρκτά σύνορα, να ενωθεί με τη δόξα, που στο διάλογο του Κούνδουρου είναι το αντίθετο της λάσπης. Ας μη ξεχάσουμε ότι, ο Μπάϋρον είναι ένας καθρέφτης της γέννησης του Έθνους μας.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ
Δρ. Ψυχολογίας - Ψυχαναλυτής

Συμπληρωματικά σημεία που αναφέρθηκαν προφορικά κατά την διάρκεια της παρουσίασης και της συζήτησης που ακολούθησε.

Είναι χρήσιμο να διευκρινίσω το σημείο εκκίνησης αυτής της σύντομης παρέμβασής μου.

Δεν αναφέρομαι και δεν θα μπορούσα να διανοηθώ κάτι τέτοιο, σε ένα ψυχογράφημα της φυσιογνωμίας του Μπάϋρον στην ιστορική της διάσταση.

Ο σκηνοθέτης, όπως ο ίδιος μας αποκαλύπτει, πριν καν συλλάβει την ιδέα μιας ταινίας με θέμα τον Μπάϋρον, βρέθηκε μπροστά σ' ένα λεπτομερή πόνημα για την ζωή το ανθρώπου, που τόσο μεγάλο ρόλο έχει παίξει στις απαρχές του Ελληνικού έθνους. Αποδεχόμενος την μεγάλη πρόκληση, αρχίζει να ψάχνει τον τρόπο με τον οποίο θα πραγματοποιήσει το έργο του και επεξεργάζεται τον τρόπο που μπορεί ένα τέτοιο πρόσωπο να αποδοθεί σε μια ταινία.

Δημιουργεί λοιπόν έναν χαρακτήρα του δικού του Μπάϋρον και τον τοποθετεί σ' ένα πλαίσιο αισθητικό, σύμφωνα με τα δικά του δεδομένα ως δημιουργού.

Επιλέγει να αναφερθεί στην περίοδο της ζωής του Μπάϋρον, στο τελευταίο ταξίδι του στην Ελλάδα, στο Μεσολόγγι και στον θάνατό του.

Η ταινία αναφέρεται στα ιστορικά πρόσωπα της εποχής, αλλά το φως, οι ήχοι, οι κινήσεις, οι διάλογοι και η λεπτομερής κατασκευή του ίδιου του προσώπου του κεντρικού ήρωα, είναι αποτέλεσμα μιας επεξεργασίας μακράς και επίπονης μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Η δική μου παρέμβαση αρχίζει από την ολοκλήρωση του έργου του Κούνδουρου και παραμένει σταθερά σ' αυτήν .

Η υπόθεση που κάνω είναι ότι μέσα απ' αυτήν την πολύμορφη (τόσο στην εικόνα όσο και στο λόγο) επεξεργασία του δημιουργού θα μπορέσω να ανιχνεύσω, πολύτιμα στοιχεία που έχουν προκύψει από την συνάντηση του σκηνοθέτη – δημιουργού- με το αντικείμενο της δημιουργίας του.

Στην παρουσίασή μου αναφέρθηκα σε δύο σημεία που δεν βρίσκονται στο κείμενο. Στην ιδιαίτερη λειτουργία της φαντασίας του κεντρικού ήρωα του έργου, υποθέτοντας ότι η λέξη που θα απέδιδε καλύτερα την λειτουργία που είδαμε, ήταν η λέξη *fascination*, αντί των λέξεων φαντασίωση και φαντασιώσεων.

Στα ελληνικά η λέξη *fascination* μπορεί να αποδοθεί στην μετοχή της μόνο «συνεπαρμένος» από το ρήμα συναρπάζω. Πρόκειται για μια διαδικασία που συντελείται βαθμιαία υπό το κράτος της αποεπένδυσης της λιβιδινικής ενορμικής συνιστώσας, αφήνοντας έτσι όλο και περισσότερο «γυμνή» την συνιστώσα των καταστροφικών ώσεων. Μ' αυτόν τον τρόπο η ψυχική λειτουργία οδηγείται σε μία απομείωση και φτώχυνση αυτής καθ' αυτής της λειτουργίας της φαντασίας που χάνει τον ενεργητικό χαρακτήρα, την πλαστικότητα, την δυνατότητα διάκρισης από την πραγματικότητα.

Απ' αυτό συνεπάγεται μία επένδυση το Εγώ – πραγματικότητα- αφού η λειτουργία της φαντασίας έχει περιέλθει σε καθεστώς αιχμαλωσίας από μορφώματα- παρουσίες που επιστρέφουν.